

TOMASZ PIEKARSKI

AKADEMIA MAZOWIECKA W PŁOCKU

T.PIEKARSKI@MAZOWIECKA.EDU.PL

ORCID: 0000-0003-2924-4650

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2025.021>

KOŚCIÓŁ PŁOCKI WOBEC PIELGRZYMKI JANA PAWŁA II W 1979 R. W ŚWIELE DOKUMENTÓW PŁOCKIEGO APARATU WŁADZY

Streszczenie. W 1979 r. podczas pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski na spotkania z nim udały się tysiące pielgrzymów z całej Polski. Planowana wizyta papieska zintensyfikowała działania aparatu państwowego PRL w zakresie inwigilacji, kontroli i niwelowania skutków działań kościelnych. Objęła nie tylko księży, biskupów i opozycjonistów ale także organizatorów wyjazdów na spotkania z papieżem i zwykłych Polaków w nich uczestniczących. Była to wielka operacja aparatu partyjno-państwowego której nadano kryptonim „Lato 79”. Kierował nią Departament IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych a uroczystości odbywające się w poszczególnych województwach nadzorowały Wydziały IV Komend Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej. Działania takie podejmowano także wobec duchowieństwa i zwykłych wiernych z diecezji płockiej biorących udział w przygotowaniach i samym spotkaniu z papieżem. Zachowane w dokumentach Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Płocku materiały pokazują z jednej strony determinację aparatu państwowego utrudniającego działalność Kościoła, z drugiej strony działania księży i katolików z diecezji płockiej dążących mimo trudności do spotkania z Janem Pawłem II. Wymienione dokumenty z antykościelnej perspektywy z jednej strony pokazują działania komunistów, z drugiej strony, w jaki sposób Kościół konsekwentnie, wykorzystując dostępne środki i możliwości, bronił interesu nie tylko instytucji, ale także wspierał wiernych w pielęgnowaniu ich religijności. Dał także możliwość spotkania z papieżem niosącym powiew nadziei na zmianę na lepsze w komunistycznej rzeczywistości.

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, diecezja płocka, Służba Bezpieczeństwa, Urząd Wojewódzki w Płocku, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Płocku, 1979 rok.

Abstract. Płock Catholic Church towards the 1979 pilgrimage of Pope John Paul II to Poland in the light of documents issued by Płock power apparatus. In 1979, during the first pilgrimage of Pope John Paul II to Poland, thousands of pilgrims from all over Poland came to meet him. The Pope's visit to his homeland intensified the activities of the state apparatus of the People's Republic of Poland in terms of surveillance, control and levelling of the activities undertaken by the Church. This affected not only priests, bishops and oppositionists, but also the organisers of trips to the meetings with the Pope and ordinary Poles attending them. This large-scale operation carried out by the state apparatus was given the code name "Summer 79". It was supervised by Department IV of the Ministry of the Interior, and the religious celebrations taking place in the respective provinces were supervised by Department IV of the Provincial Headquarters of the Citizen's Militia. Such actions were also taken against the clergy and the faithful from the diocese of Płock who took part in the preparations and the meeting with the Pope itself. The materials preserved in the documents issued by the Płock Provincial Office and the Płock Provincial Internal Affairs Office show, on the one hand, the determination of the state apparatus to hinder the activities of the Church and, on the other hand, the action taken by the priests and Catholics from the diocese of Płock striving to meet John Paul II despite the difficulties. These documents show both how the communists acted and how the Church, using the available means and opportunities, consistently defended its interests and supported the faithful in nurturing their religiousness, providing them with the opportunity to meet the Pope who carried a breath of hope for a change for the better in the communist reality.

Keywords: John Paul II, Płock diocese, Security Service, Płock Provincial Office, Płock Provincial Internal Affairs Office, 1979.

WSTĘP

Pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Polski w 1979 r. jako wydarzenie wpisujące się na stałe w historię państwa i narodu jako istotny punkt w drodze do obalenia komunizmu była przedmiotem analiz i badań¹. Warto przyrzeć się także perspektywie lokalnych organów władzy, która znajduje swoje odbicie w wytworzonej przez nie dokumentacji. W Archiwum Państwowym w Płocku zachowały się akta Urzędu Wojewódzkiego w Płocku zawierające materiały Wydziału ds. wyznań. Z kolei w Archiwum

¹ Warto nadmienić chociażby: Paweł Skibiński, *Odnova tej ziemi. I Pielgrzymka Jana Pawła II do Polski Czerwiec 1979* (Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2020).

Instytutu Pamięci Narodowej niezwykle ciekawy materiał stanowią akta Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Płocku (którego elementem składowym była Służba Bezpieczeństwa) zawierające meldunki i informacje z przebiegu przygotowań duchownych i wiernych diecezji płockiej do udziału w spotkaniu w pierwszych dniach czerwca z Janem Pawłem II w Warszawie. Dokumenty te należy oczywiście traktować z dużą dozą krytycyzmu, ponieważ opracowujący je urzędnicy i funkcjonariusze aparatu władzy celowo zniekształcali przekaz, aby zadowolić swoich przełożonych.

Wymienione organy władzy dotyczą istniejącego od 1975 r. województwa płockiego na które składało się 50 podstawowych jednostek administracyjnych w tym 6 miast (Płock, Gostynin, Kutno, Łęczyca, Sierpc i Żychlin), 3 miasta – gminy: Gąbin, Krośniewice, Wyszogród i 41 gmin wiejskich². Pod zawartym w tytule terminem „Kościół płocki” rozumiem biskupa, kurię i wiernych oraz obszar diecezji płockiej wchodzący w skład województwa płockiego. Diecezja płocka wykraczała znacznie poza jego terytorium, jednakże w niniejszym artykule analizie zostały poddane materiały dotyczące jedynie tego obszaru administracyjnego w PRL. W 1977 r. w województwie płockim funkcjonowało 119 parafii Kościoła rzymskokatolickiego, z czego 79 podlegało biskupowi płockiemu, 37 parafii w rejonie kutnowskim Kurii Metropolitarnej Warszawskiej, 11 parafii w rejonie łęczyckim Kurii Diecezjalnej w Łodzi i 2 parafie (Wola Pierowa i Białotarsk) Kurii Biskupiej we Włocławku³.

Celem niniejszego artykułu jest pokazanie na podstawie dokumentacji urzędów i służb działań, jakie podejmował płocki aparat władzy, tj. władze województwa oraz Służba Bezpieczeństwa wobec płockiego duchowieństwa i wiernych w związku z wizytą Jana Pawła II w 1979 r. Wpisują się one w podobne tego typu działania mające miejsce na terenie całego kraju.

² Tomasz Piekarski, „Obraz polityczny i społeczno-gospodarczy województwa płockiego w latach 1975–1989. Zarys problematyki,” w *Problemy polityczne, gospodarcze i społeczne województwa płockiego w latach 1975–1999*, red. Tomasz Piekarski, (Płock: Wydawnictwo Naukowe Akademii Mazowieckiej w Płocku, 2024), 11–12; Tomasz Piekarski, *Województwo płockie w latach 1975–1998* (Warszawa: Wydawnictwo Difin, 2025), 35–38.

³ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (dalej AIPN), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Płocku [1975] 1983–1990 (dalej WUSW), sygn. IPN BU 02946/485, Kościoły i związki wyznaniowe. Oceny, meldunki, założenia, k. 10–12; Piekarski, *Województwo płockie*, 65.

1. WŁADZE KOMUNISTYCZNE WOBEC WYBORU KAROLA WOJTYŁY NA PAPIEŻA I JEGO PIERWSZEJ PIELGRZYMKI DO POLSKI

Polityka władz komunistycznych wobec Kościoła katolickiego w Polsce wynikała z ideologicznych założeń. Wybór Karola Wojtyły na papieża z 16 października 1978 r. stał się z jednej strony powodem do radości całego narodu, z drugiej dla komunistów był szokiem i symbolem porażki, a rozbieżności między jednymi i drugimi zdawały się olbrzymie⁴. Władza próbując oswoić ten problem kuriozalne tłumaczyła np., że jego wybór jest symbolem wzrostu autorytetu międzynarodowego socjalistycznej Polski. Jednocześnie wśród zwykłych ludzi pojawiły się oczekiwania, że np. poprawią się warunki bytowe. Biskupi nawoływali do spokoju i powagi nie chcąc zadrażnienia z władzami i zalecali wstrzymanie się od komentarzy i wypowiedzi. Z perspektywy władz komunistycznych interpretacja pontyfikatu miała sprowadzać się do hasła „Polak papieżem”. Zgodzono się na transmisję mszy inaugurującej pontyfikat w Telewizji Polskiej. Polacy przeżywali natomiast wydarzenie religijne i doświadczenie dumy oraz radości i nadziei⁵.

Chęć przyjazdu Jana Pawła II do Polski była dla komunistów problematyczna z powodu obawy o napięcia społeczne i negatywny odbiór odmowy w świecie. Pod koniec lat siedemdziesiątych narastał zorganizowany ruch oporu przeciw władzy komunistycznej. Istniał już nie tylko Komitet Obrony Robotników (KOR) czy Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCIO) ale działały również: Towarzystwa Kursów Naukowych, Wolne Związki Zawodowe, Ruch Młodej Polski czy Konfederacja Polski Niepodległej. Zaostrzała się sytuacja społeczno-gospodarcza. Władze nie zgodziły się na przyjazd Jana Pawła II 8 czerwca 1979 r. w uroczystość św. Stanisława, ale ustalono, że będą to pierwsze dni czerwca, co i tak nie spodobało się władzom radzieckim. Od początku skutki obecności papieża

⁴ Jan Żaryn, „Kościół katolicki w PRL: wybrane zagadnienia, hipotezy, prowokacje,” *Pamięć i Sprawiedliwość* 4/1 (7) (2005), 12; Jan Żaryn, „Państwo–Kościół katolicki w Polsce 1956–1989 (wybrane zagadnienia),” w *Polski wiek XX: PRL od grudnia 70 do czerwca 89*, red. Krzysztof Persak, Paweł Machcewicz (Warszawa: Bellona i Muzeum Historii Polski, 2011), 76;

⁵ Marcin Zaremba, *Wielkie rozczarowanie. Geneza rewolucji Solidarności* (Kraków: Znak Horyzont, 2023), 547–551.

miały zostać zminimalizowane poprzez niedopuszczenie do jego pobytu na Śląsku, ograniczenie liczby spotkań z wiernymi, limity wstępu na uroczystości, itp.⁶. Kościół jednak nie zniechęcił się w swoich przygotowaniach związanych z przyjazdem Wojtyły. Komuniści obawiali się konfrontacji ze społeczeństwem w tamtym czasie szczególnie religijnie nastawionym oraz wstrzymania pomocy zagranicznej a do tego jeszcze przyszła „zima stulecia”. Nie zgodzono się na wizytę papieża w Nowej Hucie, osiedlu Tysiąclecia w Częstochowie, Piekarach Śląskich, czy z młodzieżą na Placu Zwycięstwa. Zezwolono na zamkniętą uroczystość w kościele św. Anny w Warszawie⁷.

Władze obawiały się oddziaływania Karola Wojtyły na społeczeństwo. Jak zauważył Michał Damazyn:

sens wypowiedzi papieża wzmacniały jego aktorskie i oratorskie talenty, co dodatkowo niepokoiło władzę ludową, gdyż potrafił on przemówić wprost do umysłów i serc swoich słuchaczy, inicjując w nich proces decyzyjny. Stąd po jego elekcji na najwyższych szczeblach władzy w Polsce postanowiono, angażując do tego cały aparat państwowy, uczynić wszystko, aby zminimalizować oddziaływanie papieża Polaka na swoich rodaków⁸.

Władze starały się uzyskać jak najwięcej korzyści wizerunkowych dla państwa opracowując jednolitą interpretację wizyty papieża. Uruchomiono produkcję dewocjonaliów, książek, monet, znaczków i medali okolicznościowych, aby nie pojawiła się w tym zakresie jakaś konkurencja⁹.

Zwalczaniem Kościoła zajmował się m.in. Urząd ds. Wyznań, któremu podlegały wydziały ds. wyznań funkcjonujące w urzędach wojewódzkich. Wrogie działania prowadził Wydział VI Departamentu IV Służby Bezpieczeństwa wraz z jego odpowiednikami w województwach. Jego zadaniem były działania szkalujące osoby duchowne, fabrykowanie publika-

⁶ Paweł Skibiński, „Pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny (1979–2002) i ich kontekst historyczny”, *Teologia Polityczna* 3 (2005–2006), 168–169.

⁷ Zaremba, *Wielkie rozczarowanie*, 556–557.

⁸ Michał Damazyn, „Namaszczenie narodu „do mężnego wyznawania wiary i postępowania według jej zasad. Pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny,” w *Papieskie pielgrzymki w PRL*, red. Wojciech Polak, Jakub Kufel i Przemysław Ruchlewski (Gdańsk: Europejskie Centrum Solidarności 2019), 15–16.

⁹ Zaremba, *Wielkie rozczarowanie*, 558–559.

cji i materiałów przedstawiających je w niekorzystnym świetle, skłócanie środowisk przy pomocy tajnych współpracowników oraz użycie szantażu, gróźb i brutalnej siły¹⁰.

Planowana wizyta papieska zintensyfikowała działania służb w zakresie inwigilacji, kontroli i niwelowania skutków działań kościelnych. Objęła nie tylko księży, biskupów i opozycjonistów, ale także organizatorów wyjazdów na spotkania z papieżem i zwykłych Polaków w nich uczestniczących. Była to wielka operacja aparatu partyjno-państwowego której nadano kryptonim „Lato 79”. Kierował nią Departament IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych a uroczystości odbywające się w poszczególnych województwach nadzorowały Wydziały IV Komend Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej¹¹.

2. KOŚCIÓŁ PŁOCKI WOBEC WIZYTY PAPIESKIEJ

Diecezja płocka, jedna z najstarszych w kraju, w czerwcu 1975 r. obchodziła jubileusz 900-lecia. W Płocku na uroczystościach z tej okazji gościli prymas Polski kardynał Stefan Wyszyński i arcybiskup metropolita krakowski kardynał Karol Wojtyła¹². Diecezja płocką zarządzał w latach 1964–1984 biskup Bogdan Sikorski, który starał się m.in. o zachowanie jej dziedzictwa kulturowego. W 1966 r. powołał w tym celu m.in. Komisję do spraw katedry, a w 1968 r. Diecezjalną Komisję Sztuki Kościelnej. W maju 1975 r. przebadane zostały przez naukowców grobowce wład-

¹⁰ Tadeusz Krawczak, „Władze PRL wobec Kościoła rzymskokatolickiego w stanie wojennym,” w *Kościół i społeczeństwo wobec stanu wojennego*, red. Wiesław Jan Wysocki, (Warszawa: Rytm, 2004), 74–75; Andrzej Szymański, „Działania państwowego aparatu wyznaniowego na terenie Mazowsza Płockiego i ziem przyległych w latach 1950–1989 w świetle dokumentów Archiwum Państwowego w Płocku,” *Płockie Zeszyty Archiwalne* 2 (2012), 116; Andrzej Szymański, „Działania Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku wobec Kościoła katolickiego w latach 1950–1989 w świetle dokumentów Archiwum Państwowego w Płocku,” *Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego* 17 (2014), 250.

¹¹ Marzena Grosicka, „Pielgrzymki Jana Pawła II do Polski w materiałach kieleckiej Służby Bezpieczeństwa,” w *Papieskie pielgrzymki w PRL*, red. Wojciech Polak, Jakub Kufel i Przemysław Ruchlewski (Gdańsk: Europejskie Centrum Solidarności, 2019), 32–34.

¹² Janusz Śniegocki, „Obchody jubileuszu 900-lecia Diecezji Płockiej (1075–1976). Przebieg uroczystości. Dokumentacja,” *Studia Płockie* VI (1978).

ców Polski i książąt mazowieckich w katedrze płockiej, a następnie uroczyste złożono ich szczątki w krypcie pod kaplicą królewską. W 1980 r. do skarbcza katedralnego powróciły największe skarby diecezji płockiej: herma św. Zygmunta oraz kielich mszalny i patena ofiarowane katedrze przez Konrada Mazowieckiego. Wielkim wydarzeniem było poświęcenie i przekazanie bazylice katedralnej kopii romańskich drzwi płockich w lutym 1982 r. z udziałem prymasa Polski, arcybiskupa metropolity gnieźnieńskiego i warszawskiego (od 1983 r. kardynała) Józefa Glempa¹³. Ich sprowadzenie było wielką zasługą ówczesnego prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego Jakuba Chojnackiego, a sama uroczystość odbywająca się w okresie trwania formalnie stanu wojennego miała wymiar czegoś na kształt manifestacji patriotycznej.

Jednym z praktycznych elementów nacisków na biskupa i Kurię były spotkania wojewody płockiego lub dyrektora Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego z ordynariuszem diecezji płockiej. Badacz tego tematu Andrzej Szymański zwrócił uwagę, że na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. schemat ich był podobny. Najpierw omawiano całokształt współpracy między władzą a diecezją i niejako oceniano postawę biskupa w kwestii kształtowania postawy księży wobec państwa, następnie otrzymywał propagandową pogadankę i pochwały, potem przechodzono do ważnych spraw, które dotyczyły np. problemów księży. Następnie udzielano biskupowi napomnień, a na koniec próbowano przekupić koncesjami w przypadku „odpowiedniego” postępowania hierarchy i podległych mu duchownych. Najczęściej dotyczyły zgód na budowę nowych kościołów w diecezji płockiej¹⁴.

¹³ Na temat działalności i ocen biskupa B. Sikorskiego zob. Mariusz Celmer, *Władze państwowe wobec Kościoła Rzymskokatolickiego w diecezji płockiej w latach 1945–1970*, (Kraków–Płock: Avalon, Muzeum Mazowieckie w Płocku, 2020), 455; M. M. Grzybowski, „Duchowieństwo i Kościół katolicki w Płocku w latach 1945–2020,” w *Dzieje Płocka, tom 3. Historia miasta w latach 1945–2020*, red. Grzegorz Gołębiewski i Tomasz Piekarski (Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2020), 474; Michał Marian Grzybowski, Leszek Zygmier, *Episkopat Płocki w latach 1075–2022* (Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2023), 273–274; Franciszek Kacprzycki, „Działalność administracyjno-prawna biskupa płockiego Bogdana Sikorskiego (1964–1978; zarys),” *Studia Płockie* 7 (1979), 31–34.

¹⁴ Szymański, „Działania państwowego aparatu”, 124–125; Szymański, „Działania Wydziału do Spraw Wyznań”, 253–254.

Wybór Karola Wojtyły na papieża wywołał wśród mieszkańców Płocka i diecezji płockiej duże poruszenie, ale bez manifestacji na ulicach. W kościołach płockich modlono się w jego intencji, a biskup Bogdan Sikorski wydał „Radosne Orędzie na wybór Papieża Jana Pawła II” odczytane w niedzielę 22 października 1978 r.¹⁵

Środowisko duchownych katolickich było inwigilowane przez służby jako element walki z Kościołem. Sporządzały one charakterystyki wszystkich duchownych diecezjalnych i osób konsekrowanych, aby w razie potrzeby podjąć wobec nich działania „profilowe”. Swoje charakterystyki posiadali więc rektorzy i ojciec duchowny Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku, kurialiści, proboszczowie oraz kierujący placówkami zakonnymi. Informacje o nich zbierano m.in. podczas rozmów przeprowadzanych w siedzibie płockiego Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego. Duże zainteresowanie i zadowolenie wiernych diecezji płockiej wzbudziła informacja o przyjeździe do Polski z wizytą Jana Pawła II w dniach 2–10 czerwca 1979 r. Podczas spotkania z wiceprzewodniczącym Wojewódzkiej Rady Narodowej Tadeuszem Krukiem i Wojewodą Płockim Karolem Gawłowskim biskup Sikorski podzielił się swoimi spostrzeżeniami na temat udziału wiernych w pielgrzymce. W aktach Urzędu Wojewódzkiego zanotowano, że:

liczy on się z chęcią udziału w uroczystościach warszawskich 15% wiernych z całej diecezji, tj. około 150 tys. osób. Tyle mniej więcej chciałoby pojechać na ten dzień do Warszawy. To nie znaczy, że wszyscy mają tę szansę. Osobiście realnie ocenia możliwości wyjazdu, trudności transportowe i wie, że nie wszyscy chętni mają szansę wyjazdu. Kuria nie otrzymała jeszcze kart wstępu od organizatorów. Liczy się z tym, że najłatwiej będą ludzie mogli dojechać do parafii stołecznego województwa i ci, którzy mają rodziny w Warszawie. Część ludzi wcześniej wyjedzie do rodzin. Księża poinformują ich, w których sektorach trasy przejazdu papieża wyznaczono miejsce dla wiernych diecezji płockiej. Prosił tylko, by umożliwić wyjazd 100-osobo-

¹⁵ Michał Sokolnicki, „Życie społeczno-polityczne Płocka w latach 1856–1980,” w *Dzieje Płocka, tom 3. Historia miasta w latach 1945–2020*, red. Grzegorz Gołębiowski i Tomasz Piekarski (Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2020), 114–116; Grzybowski, Zygnier, *Episkopat*, 274–275; Szymański, „Działania Wydziału do Spraw Wyznań”, 267.

wej grupie kombatanatów na uroczystości w Oświęcimiu dwoma autokarami, jeżeli otrzymają karty wstępu¹⁶.

Dalej biskup podzielił się swoimi spostrzeżeniami na temat samego papieża. Jak zanotowano:

O Karolu Wojtyle /to jego określenie/ powiedział, że to człowiek święty i genialny lub prawie genialny. Zna osobiście papieża, bywał on jako biskup krakowski w Płocku. *Bywał też u Karola Wojtyły w Krakowie. To człowiek wyjątkowy. Nie przewiduje długiego pontyfikatu. Liczy się z możliwością zamachu na Jana Pawła II. On do Polski przyjeżdża spotkać się z wierzącym ludem. On nie powie nic takiego, co mogłoby komukolwiek zaszkodzić lub urazić kogokolwiek. To bardzo subtelny człowiek*¹⁷.

Podczas tej samej rozmowy przedstawił prośbę o pozwolenie na budowę kościoła wotywnego w Płocku w celu uczczenia wizyty Jana Pawła II w Polsce. Na dosyć wymijającą odpowiedź wojewody, który wymawiał się problemami organizacyjno-gospodarczymi, biskup, jak zanotowano: „zapewnił, że bardzo mu zależy na wspomnianym kościele w Płocku. On rozumie i nie ma pretensji do władz wojewódzkich o zakres budownictwa sakralnego i kościelnego. ...*Ale o ten kościół bardzo Pana Wojewodę proszę. Szczególnie mi na tym zależy*”¹⁸.

W sformułowanych wnioskach po rozmowie z biskupem stwierdzono:

1. Utrzymuje się nadal otwarty stosunek bpa Sikorskiego do władz wojewódzkich. 2. W sprawach uroczystości związanych z przyjazdem papieża do Polski nie podjął on dotąd przedsięwzięć aktywizujących zainteresowania wiernych. 3. Nie liczy też na specjalne ułatwienie w przewozie osób na te uroczystości. 4. Sprawę budowy drugiego nowego kościoła w Płocku będzie traktował prestiżowo, przed wszystkimi innymi sprawami¹⁹.

¹⁶ Archiwum Państwowe w Płocku, Urząd Wojewódzki w Płocku, sygn. 1649, Kościół Rzym.-Kat. Spotkania wojewody z biskupem 1978–1988, k. 15.

¹⁷ Ibidem, k. 16.

¹⁸ Ibidem, k. 16–17.

¹⁹ Ibidem, k. 17.

Duchowni płocki, pełniący funkcje kurialne zachowywali dużą ostrożność wobec lokalnych władz²⁰. W związku z planowanym przyjazdem papieża w aktach Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych odnotowano:

W diecezji płockiej przygotowania do wizyty papieża rozpoczną się od dnia 9.04. br., tj. od ogólnodiecezjalnej konferencji, na której bp B. Sikorski zapozna księży dziekanów, wicediekanów, kadrę profesorską WSD i wizytatorów nauki religii z głównymi założeniami organizacyjnymi. Jednym z ważnych zaleceń ostatniej Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski jest zwrócenie uwagi wszystkim księżom, aby w okresie poprzedzającym wizytę Papieża i w czasie jej trwania nie poruszali w kazaniach żadnych akcentów politycznych, aby nie prowadzili polemiki z władzami administracyjnymi. Ponadto zaleca się, aby księża odrzucili wszystkie takie działania, które w efekcie mogłyby doprowadzić do zadrażnień z władzami lub wiernymi. Księża mają postępować rozważnie, wypowiadać się pozytywnie oraz wnikliwie wsłuchiwać się w wszelkie informacje i sygnały zgłaszane przez parafian. Z dotychczasowych informacji wynika, że w czasie płockiej konferencji dnia 9.04.br. zwróci się uwagę księży na dekorowanie kościołów, kaplic, krzyży i domów zakonnych. Prosi się również księży, aby uczesttowili nabożeństwa, nawoływali do modlitwy za Papieża oraz skłaniali wiernych do częstszego przystępowania do spowiedzi i komunii świętej²¹.

3. SŁUŻBY I WŁADZE KOMUNISTYCZNE WOJEWÓDZTWA PŁOCKIEGO WOBEC WIZYTY PAPIESKIEJ

Służba Bezpieczeństwa jednocześnie zintensyfikowała nadzór nad inspiratorami spotkań i prac przygotowawczych pielgrzymki, organizatorami wyjazdów na spotkania z papieżem, w szczególności organizatorami duszpasterstwa akademickiego, duchowieństwem i lokalnymi uroczystościami

²⁰ AIPN, WUSWPL, sygn. IPN BU 02946/485, Kościoły i związku wyznaniowe. Oceny, meldunki, założenia, k. 13–14, 17; Szymański, „Działania państwowego aparatu”, 119–126.

²¹ AIPN, WUSWPL, sygn. IPN BU 02946/542/2, Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej w Płocku. Operacja „Lato-79”. Plany, informacje, k. 1.

religijnymi. Zorganizowała także spotkania z tajnymi współpracownikami w celu wydobycia informacji m.in. o zaleceniach biskupa i terminów wyjazdów pielgrzymek z terenu diecezji płockiej. Monitorowano poprzez nich szczególnie środowiska akademickie. SB zwracała uwagę czy do organizowanych wyjazdów na spotkania z papieżem nie są wykorzystywane pojazdy kółek rolniczych. Nakazano ustalać dane osób zajmujących się wynajmowaniem środków lokomocji od innych instytucji²².

Wytyczne Dyrektora IV MSW dla Wydziałów IV KW MO skierowane także do płockich służb nakazywały m.in. identyfikować działania księży mające w opinii władz negatywny wpływ na młodzież. Zalecano rozpoznanie wszelkich inicjatyw upamiętniających wizytę papieską oraz ustalenie liczby duchownych i wiernych biorących udział z diecezji płockiej w mszy 2 czerwca oraz liczby młodzieży uczestniczącej w spotkaniu 3 czerwca. Funkcjonariusze SB mieli także zebrać informacje na temat starań kurii o uzyskanie zezwolenia na budowę kościoła na Osiedlu Wielka Płyta w Płocku, na Stanisławówce w Płocku i kaplic w Małej Wsi i Ciechomicach²³.

Władze zakładały, że mieszkańcy województwa płockiego będą chcieli uczestniczyć w uroczystościach w Warszawie, mieszkający na wsi będą próbowali dostać się tam wszelkimi możliwymi środkami komunikacji, pod nadzór brano także środowiska opozycyjne oraz akademickie, szczególnie związane z duszpasterstwem posiadające kontakty w Warszawie. Śledzono nastroje i wypowiedzi. Inwigilacji poddani byli także przebywający w związku z przyjazdem papieża cudzoziemcy zakwaterowani w płockim hotelu „Petropol”. Kontrolowano wynajem kwater i mieszkań cudzoziemcom bez zgody władz oraz instytucje handlowe i gastronomiczne. Sprawdzano m.in. zakłady i warsztaty prywatne produkujące i kolportujące wyroby pamiątkowe i dewocjonalia a także farby, płótna, kleje, lakiery, papier pod kątem nielegalnej ich sprzedaży. Ponadto zwracano uwagę, aby pojazdy zakładowe nie były wykorzystywane do transportu związane go z pielgrzymką papieża²⁴.

²² Ibidem, k. 2–5.

²³ Ibidem, k. 6–9.

²⁴ Ibidem, k. 18, 22–35.

20 maja 1979 r. do gabinetu ministra spraw wewnętrznych została przez Komendanta Wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej w Płocku płk. Tadeusza Dutkiewicza skierowana informacja charakteryzująca stan przygotowań do przyjazdu papieża następującej treści:

W dniach 15–20 bm., na terenie woj. płockiego nie odnotowano wydarzeń nadzwyczajnych i przestępstw rzutujących ujemnie na stan bezpieczeństwa i porządku publicznego. W kontekście zbliżającej się wizyty Jana Pawła II w Polsce notuje się znaczne zwiększenie dyskusji, komentarzy i zainteresowania tą wizytą w poszczególnych środowiskach i grupach społecznych a szczególnie w środowisku kleru. W działalności tego środowiska dotychczas nie stwierdzono podejmowania inicjatyw mogących mieć negatywne skutki społeczno-polityczne. Zarówno ordynariusz diecezji płockiej bp. Bogdan Sikorski, jak również kler kurialny i dołowy diecezji płockiej i łódzkiej oraz archidiecezji warszawskiej/parafii leżących w granicach woj. płockiego/ ogranicza się do realizacji wytycznych władz kościelnych organizujących wizytę papieża w Polsce. Dotychczas jedynie w pojedynczych przypadkach odnotowano, iż księża próbują organizować zbiorowe jazdy do Warszawy i Częstochowy. W okresie 15–20 bm., ordynariusz diecezji płockiej bp B. Sikorski tylko raz występował publicznie z okazji bierzmowania nie poruszając problematyki wizyty papieża ani spraw społeczno-politycznych. Natomiast w trakcie rozmowy z wojewodą płockim, m.in. poinformował go, że jeden z kościołów, który zamierza pobudować w Płocku, chce potraktować jako pomnik wizyty Jana Pawła II w Polsce [...] W dniu 20 bm. (20) we wszystkich kościołach woj. płockiego czytany był list „Biskupi polscy na powitanie Ojca Świętego Jana Pawła II w Polsce”. Nie odnotowano, aby czytający go księża komentowali treść listu z pozycji negatywnych²⁵.

Służba Bezpieczeństwa zaczęła odnotowywać natomiast odniesienia do nauczania Jana Pawła II podczas kazań. Stwierdzono także 22 przypadki prób organizowania wyjazdów na spotkanie z papieżem liczących od 30 do 100 osób. Odnotowano także zainteresowanie duchownych spotkaniem Prymasa Stefana Wyszyńskiego z Edwardem Gierkiem oraz nominacje 15 nowych kardynałów przez papieża. Dopiero 29 maja Kuria płocka otrzymała 20 tysięcy kart wstępu na uroczystości w Warszawie. Wśród nich

²⁵ Ibidem, k. 42.

5 tysięcy przeznaczonych było dla młodzieży na nabożeństwo 3 czerwca. 30 maja karty te płockie władze diecezjalne rozdzieliły na poszczególne parafie wg. zasady 17–18 kart na 1000 wiernych preferując miejskie wspólnoty leżące na linii PKP co miało ułatwić dojazd²⁶. W informacji przesyłanej przez Komendanta Wojewódzkiego MO w Płocku do ministra spraw wewnętrznych z 31 maja odnotowano:

Wydano pozytywne decyzje 13 księżom którzy zamówili autobusy na wyjazd do Warszawy w dniu 2.06.br. oraz jeden autokar dla kurii na wyjazd do Częstochowy w dniu 5–6.06. br. i dwa autokary dla 100 osobowej grupy księży kombatanów na wyjazd do Oświęcimia w dniu 7.06. br. Ponadto z ogólnej ilości autobusów, które dyrekcja PKS musi w dniu 2.06. br. o godz. 12.00 podstawić na wyznaczone miejsca w W-wie 90 z nich wyjeżdżać będzie z różnych miejscowości województwa płockiego w godzinach 5.00–8.00 rano i też zabierać będzie chętnych do Warszawy. Ustalono, że wszystkie kursowe autobusy PKS w dniach 2–3.06. br. odjeżdżać będą według świątecznego rozkładu jazdy. Dziennie mogą one przewieźć w kierunku Warszawy 1400 osób [...]. Aktualnie co najmniej 80 procent właścicieli taksówek w Płocku otrzymało indywidualne zamówienia na wyjazd do Warszawy w dniach pobytu papieża w stolicy. Cena wyznaczona przez nich za kurs, tylko w jedną stronę wynosi 5500 zł. (cena wg licznika – 1200 zł)²⁷.

Do rozprowadzania kart zaangażowano członków rad parafialnych, dzieci i młodzież szkolną uczęszczającą na lekcje religii. Ozdobione zostały obiekty sakralne i plebanie, pałac biskupi i katedra w Płocku udekorowane zostały flagami narodowymi, maryjnymi, papieskimi oraz cytataми z wypowiedzi Jana Pawła II a nad wejściem do katedry płockiej umieszczono herb papieski wpisany w komtur mapy Polski. Służba Bezpieczeństwa w raporcie nie stwierdziła wśród dekoracji akcentów o treści politycznej. Odnotowała, że z woj. płockiego na uroczystości w Warszawie w większości wierni mieli dojechać autobusami PKS i koleją, dodatkowo przydzielonymi autokarami PKS miało jechać około 700 osób oraz około 450 osób, członków kościelnej służby porządkowej. Z rozpoznania wynikało, że do

²⁶ Ibidem, k. 53–57.

²⁷ Ibidem, k. 60–61.

Warszawy miało jechać około 100 prywatnych samochodów osobowych i około 200 taksówek zarobkowych²⁸.

4. UDZIAŁ DUCHOWIEŃSTWA I WIERNYCH DIECEZJI PŁOCKIEJ W PIERWSZEJ PIELGRZYMCE JANA PAWŁA II

Ogólnie przygotowania do wizyty papieża na terenie województwa płockiego przebiegły spokojnie. Poprzedzone były udziałem w mszach świętych w ostatnią niedzielę maja. Wiele okien w mieszkaniach zostało udekorowanych wizerunkami Jana Pawła II. W ponad 20 przypadkach księża zorganizowali wyjazdy autokarowe na msze św. z Janem Pawłem w Warszawie i Częstochowie. Kuria płocka 29 maja otrzymała 20 tysięcy kart wstępu na uroczystości w Warszawie – w tym 5 tys. dla młodzieży na nabożeństwo 3 czerwca. Rozdzieliła te karty na parafie według zasady 17–18 kart na 1000 wiernych. Preferowano parafie miejskie i leżące wzdłuż linii PKP. Biskup Sikorski szacował, że pojedzie do Warszawy 15% wiernych (na 875 tys. diecezji płockiej byłoby to ok. 150 tys. ludzi). Z terenu województwa płockiego pojechało ostatecznie 10 tys. osób, z tego z diecezji płockiej ok. 8 tysięcy osób. 2 czerwca trzyosobowa delegacja diecezjan płockich wręczyła Janowi Pawłowi II dar w postaci albumu zawierającego makietę kościoła, który miał być pobudowany w celu upamiętnienia wizyty²⁹.

Chętnych do wzięcia udziału w uroczystości była znacznie więcej niż kart wstępu rozprowadzanych w parafiach, chociaż polityka władz zniechęcania do udziału w spotkaniach z papieżem przyniosła częściowo sukces. Władze ograniczały też możliwość wypożyczania autokarów³⁰. W informacji płockiej bezpieki o ruchu wyjazdowym w kierunku Warszawy odnotowano:

B. Sikorski oceniając aktualną sytuację diecezji powiedział, że rozdanie kart wśród wiernych wcale nie świadczy o tym, że wszyscy pojadą. Jest bardzo gorąco. Telewizja w dn. 2.06. nadaje 3 audycje, w związku z tym wiele osób

²⁸ Ibidem, k. 72–73.

²⁹ Ibidem. 82.

³⁰ Zaremba, *Wielkie rozczarowanie*, 561–562.

zostanie w domu. Mogą natomiast wyjeżdżać osoby, które nie mają kart wstępu. Przyznał się do błędu, że zażądał od kurii warszawskiej 50 tys. kart wstępu a było to nie realne³¹.

Wypowiedź papieża na Placu Zwycięstwa zawierająca słynne zdanie „Niech zstąpi Duch Twój...” w sprawozdaniu płockiej Służby Bezpieczeństwa sprowadzono do manifestacji społecznej³². Biskup Sikorski 2 czerwca wieczorem wrócił do Płocka, nie został na kolacji u kardynała Wyszyńskiego. Pozytywnie ocenił stronę organizacyjną wizyty, ale postanowił nie uczestniczyć w pożegnaniu Papieża w Warszawie przed wyjazdem do Gniezna, a cały następny dzień przeznaczyć na wypoczynek. W parafiach płockich podczas odprawianych w następnych dniach mszach podczas kazań wielu księży nawiązywało do wystąpienia Papieża – Polaka, co skrzętnie odnotowywała Służba Bezpieczeństwa. Podkreślano w nich jej szczególne znaczenie dla umacniania wiary i narodowej wspólnoty³³. Co ciekawe, SB pozyskała informacje od TW w płockiej kurii, że frekwencja wiernych z diecezji płockiej na uroczystościach w Warszawie była słaba, a wynikało to m.in. z późnego otrzymania kart wstępu oraz słabego zaangażowania w przygotowania bp. Sikorskiego i księży odpowiedzialnych za organizowanie wyjazdów do miejsc pobytu papieża. Wśród duchownych panowało przekonanie, że wizyta ta umocni pozycję Kościoła w Polsce, autorytet duchowieństwa i przyczyni się do wzrostu powołań kapłańskich. Wystąpienia papieża, szczególnie w Oświęcimiu, zostały odebrane bardzo pozytywnie. Podkreślano jego patriotyczny i głęboko ludzki charakter a także wypowiedzi przeciwko przedawnieniu zbrodni niemieckich. O Janie Pawle II padały sformułowania, że z biskupa Wojtyły wyrósł wielki papież³⁴. Z kolei w informacji z 11 czerwca 1979 r. służby odnotowały:

W nabożeństwach niedzielnych dnia 10.06.79 r. większość kleru parafialnego apelowała do wiernych, aby w godzinach od 16–17.00 oglądali

³¹ AIPN, WUSWPŁ, sygn. IPN BU 02946/542/2, Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej w Płocku. Operacja „Lato-79”. Plany, informacje, k. 84.

³² Ibidem, k. 89; Sokolnicki, „Życie społeczno-polityczne,” 114.

³³ AIPN, WUSWPŁ, sygn. IPN BU 02946/542/2, Komenda Milicji Obywatelskiej w Płocku. Operacja „Lato-79”. Plany, Informacje, 1979, k. 91–97.

³⁴ Ibidem, k. 106, 111–119.

w telewizji sprawozdanie z zakończenia wizyty i pożegnanie papieża. W wielu kościołach podkreślano znaczenie wizyty dla umacniania wiary. Tylko w jednym przypadku tj. w katedrze płockiej wikariusz powiedział m.in., że „władze państwowe starają się ograniczyć rangę pobytu papieża poprzez dezinformację w środkach masowego przekazu. Brak jest w prasie, radio i telewizji tekstów przemówień papieża, a jeżeli ukazują się skróty, to są tak spreparowane, aby zataić najważniejsze treści [...] Nie wiercie w jakieś ulotki i spreparowane komunikaty o tych ulotkach, wydanych rzekomo w RFN. To wszystko kłamstwo, po to robione, aby was oderwać od duchowego przeżycia pielgrzymki Ojca Św.”³⁵.

Wspominający w „Miesięczniku Pastorskim Płockim” pielgrzymkę Jana Pawła II z płockiej perspektywy ówczesny dyrektor Wydziału duszpasterskiego Kurii Diecezjalnej Płockiej ks. Wacław Gapiński przedstawił inną perspektywę tego wydarzenia. Zwrócił uwagę na duży entuzjazm duchowieństwa i wiernych, znaczne zaangażowanie w udziale w uroczystościach z papieżem, ale także duchowo-modlitewne w parafiach. Kościoły, obiekty kościelne, liczne domy i mieszkania udekorowane zostały portretami papieża i papieskimi dekoracjami. Na przyjazd i odjazd papieża miały bić dzwony w kościołach diecezji. W samych uroczystościach, oprócz biskupów Bogdana Sikorskiego i Jana Wosińskiego, którzy wzięli udział w papieskich celebrach w Warszawie i Częstochowie, uczestniczyli także księża diecezji płockiej: 2 czerwca w Warszawie – około 250, 3 czerwca w spotkaniu z młodzieżą – około 50, a w Oświęcimiu –ponad 30 duchownych, w tym byli więźniowie niemieckich obozów koncentracyjnych (ks. kan. S. Biedrzycki i ks. J. Szulecki)³⁶.

³⁵ Ibidem, k. 126.

³⁶ Wacław Gapiński, „Udział Diecezji Płockiej w pielgrzymce Jana Pawła II w Polsce,” *Miesięcznik Pastorski Płocki* 6 (1979), 225–230; Włodzimierz Piętka, *Wtedy Płock i diecezja oddychały papieżem*, „Gość Niedzielny Płocki, <https://Gosc.pl> z dn. 03.06.2019 r., dostęp dn. 20.06.2025 r.; Sokolnicki, „Życie społeczno-polityczne,” 114–115.

PODSUMOWANIE

Wizyta papieża w dniach 2–10 czerwca 1979 r., witanego przez miliony ludzi przy względnej tolerancyjności władz była z jednej strony przełomem psychologicznym a z drugiej zapowiadała kolejny kryzys. Pozornie Biuro Polityczne PZPR było zadowolone z linii postępowania przyjętej wobec Kościoła katolickiego. W rzeczywistości dla wielu z działaczy partyjnych wizyta Jana Pawła II była szokiem³⁷. Zdaniem Jana Żaryna wybór Jana Pawła II i pierwsza pielgrzymka do Polski wpłynęły na stan świadomości społecznej i wzmocniły opór narodu wobec komunizmu. Wybór papieża miał ogromny wpływ na zachowania robotników polskich latem 1980 r.³⁸.

Marcin Zaremba zwrócił z kolei uwagę, że pielgrzymka Jana Pawła II zapoczątkowała w Polakach odejście od gierkowskiego konformizmu i zmianę emocjonalnego klimatu w społeczeństwie. Jednocześnie władza do lamusa musiała odłożyć budowę państwa laickiego. Kościół ze swoim autorytetem społecznym znacznie wzmocnił pozycję, stając się w przyszłości oparciem dla opozycji i protestujących robotników³⁹.

Duchowieństwo i wierni diecezji płockiej przeżyli pierwszą pielgrzymkę Jana Pawła II, podobnie jak reszta kraju. Mimo działań władz państwowych i służb uczestniczyli w uroczystościach, wsłuchiwali się w słowa papieża, a następnie dyskutowali o nich. Wizyta ta stała się jedną z przyczyn wydarzeń, które w niedługiej perspektywie zaczęły zmieniać polską rzeczywistość społeczno-polityczną na dobre także w województwie płockim.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej:

Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Płocku [1975] 1983–1990, sygn. IPN BU 02946/485, Kościoły i związku wyznaniowe. Oceny, meldunki, założenia; sygn. IPN

³⁷ Antoni Dudek, *Ślady PeeReLu. Ludzie, wydarzenia, mechanizmy* (Kraków: Arcana 2001), 145–146.

³⁸ Żaryn, „Państwo–Kościół katolicki,” 77.

³⁹ Zaremba, *Wielkie rozczarowanie*, 577–580.

BU 02946/542/2, Komenda Milicji Obywatelskiej w Płocku. Operacja „Lato–79”.
Plany, Informacje, 1979.

Archiwum Państwowe w Płocku:

Urząd Wojewódzki w Płocku, sygn. 1649, Kościół Rzym.-Kat. Spotkania wojewody
z biskupem 1978–1988.

Opracowania

- Celmer, Mariusz. *Władze państwowe wobec Kościoła Rzymskokatolickiego w diecezji płockiej w latach 1945–1970*. Kraków–Płock: Avalon, Muzeum Mazowieckie w Płocku, 2020.
- Damazyn, Michał. „Namaszczenie narodu „do mężnego wyznawania wiary i postępowania według jej zasad. Pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny.” W *Papieskie pielgrzymki w PRL*, red. Wojciech Polak, Jakub Kufel i Przemysław Ruchlewski. Gdańsk: Europejskie Centrum Solidarności, 2019.
- Dudek, Antoni. *Ślady PeeReLu. Ludzie, wydarzenia, mechanizmy*. Kraków: Arcana, 2001.
- Dzieje Płocka, tom 3. Historia miasta w latach 1945–2020*, red. Grzegorz Gołębiowski i Tomasz Piekarski. Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2020.
- Gapiński, Wacław. „Udział Diecezji Płockiej w pielgrzymce Jana Pawła II w Polsce.” *Miesięcznik Pastorski Płocki* 6 (1979).
- Grosicka, Marzena. „Pielgrzymki Jana Pawła II do Polski w materiałach kieleckiej Służby Bezpieczeństwa.” W *Papieskie pielgrzymki w PRL*, red. Wojciech Polak, Jakub Kufel i Przemysław Ruchlewski. Gdańsk: Europejskie Centrum Solidarności, 2019.
- Grzybowski, Michał Marian. „Duchowieństwo i Kościół katolicki w Płocku w latach 1945–2020.” W *Dzieje Płocka, tom 3. Historia miasta w latach 1945–2020*, red. Grzegorz Gołębiowski i Tomasz Piekarski. Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2020.
- Grzybowski, Michał Marian; Leszek Zygmunt. *Episkopat Płocki w latach 1075–2022*. Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2023.
- Kacprzycki, Franciszek. „Działalność administracyjno-prawna biskupa płockiego Bogdana Sikorskiego (1964–1978; zarys).” *Studia Płockie* 7 (1979).
- Kościół i społeczeństwo wobec stanu wojennego*, red. Wiesław Jan Wysocki. Warszawa: Rytm, 2004.
- Krawczak, Tadeusz. „Władze PRL wobec Kościoła rzymskokatolickiego w stanie wojennym.” W *Kościół i społeczeństwo wobec stanu wojennego*, red. Wiesław Jan Wysocki. Warszawa: Rytm, 2004.
- Papieskie pielgrzymki w PRL*, red. Wojciech Polak, Jakub Kufel i Przemysław Ruchlewski. Gdańsk: Europejskie Centrum Solidarności, 2019.
- Piekarski, Tomasz. „Obraz polityczny i społeczno-gospodarczy województwa płockiego w latach 1975–1989. Zarys problematyki.” W *Problemy polityczne, gospodarcze i społeczne województwa płockiego w latach 1975–1999*, red. Tomasz Piekarski. Płock: Wydawnictwo Naukowe Akademii Mazowieckiej w Płocku, 2024.
- Piekarski, Tomasz. *Województwo płockie w latach 1975–1998*. Warszawa: Wydawnictwo Difin, 2025.

- Piętka, Włodzimierz. *Wtedy Płock i diecezja oddychały papieżem*. „Gość Niedzielny Płocki”, <https://Gosc.pl> z dn. 03.06.2019 r., dostęp dn. 20.06.2025 r.
- Polski wiek XX: PRL od grudnia 70 do czerwca 89*, red. Krzysztof Persak, Paweł Machcewicz. Warszawa: Bellona i Muzeum Historii Polski, 2011.
- Problemy polityczne, gospodarcze i społeczne województwa płockiego w latach 1975–1999*, red. Tomasz Piekarski. Płock: Wydawnictwo Naukowe Akademii Mazowieckiej w Płocku, 2024.
- Skibiński, Paweł. *Odnova tej ziemi. I Pielgrzymka Jana Pawła II do Polski Czerwiec 1979*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2020.
- Skibiński, Paweł. „Pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny (1979–2002) i ich kontekst historyczny.” *Teologia Polityczna* 3 (2005–2006).
- Sokolnicki, Michał. „Życie społeczno-polityczne Płocka w latach 1956–1980.” W *Dzieje Płocka, tom 3. Historia miasta w latach 1945–2020*, red. Grzegorz Gołębiowski i Tomasz Piekarski, Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2020.
- Śniegocki, Janusz. „Obchody jubileuszu 900-lecia Diecezji Płockiej (1075–1976). Przebieg uroczystości. Dokumentacja.” *Studia Płockie* VI (1978).
- Szymański, Andrzej. „Działania państwowego aparatu wyznaniowego na terenie Mazowsza Płockiego i ziem przyległych w latach 1950–1989 w świetle dokumentów Archiwum Państwowego w Płocku.” *Płockie Zeszyty Archiwalne* 2 (2012).
- Szymański, Andrzej. „Działania Wydziału do Spraw Wyznań w Płocku wobec Kościoła katolickiego w latach 1950–1989 w świetle dokumentów Archiwum Państwowego w Płocku.” *Studia z dziejów Państwa i Prawa Polskiego* 17 (2014).
- Zaremba, Marcin. *Wielkie rozczarowanie. Geneza rewolucji Solidarności*. Kraków: Znak Horyzont, 2023.
- Żaryn, Jan. „Kościół katolicki w PRL: wybrane zagadnienia, hipotezy, prowokacje.” *Pamięć i Sprawiedliwość* 4/1 (7) (2005), 12.
- Żaryn, Jan. „Państwo–Kościół katolicki w Polsce 1956–1989 (wybrane zagadnienia).” W *Polski wiek XX: PRL od grudnia 70 do czerwca 89*, red. Krzysztof Persak, Paweł Machcewicz. Warszawa: Bellona i Muzeum Historii Polski, 2011.